

DOC. DR. MINDAUGAS TAMOŠAITIS

Steigiamojo Seimo 95-ąją sukaktį minint

Šiomet minime 95-ąją Steigiamojo Seimo sukaktį. Tai puiki proga dar kartą priminti mūsų moderniojo parlamentarizmo pradinio taško reikšmę, pažvelgti į jo vietą istorijoje ir paieškoti naujų jo vertinimo pusių.

Steigiamasis Seimas – pirmoji demokratiškai išrinkta mūsų Tautos atstovybė – susirinko 1920 m. gegužės 15-ąją ir pačią pirmąją dieną, išklausiusi Prezidento Antano Smetonos ir Seimo Pirmininko Aleksandro Stulginskio kalbas, priėmė „Lietuvos Valstybės nepriklausomybės proklamavimo“ dokumentą, kuris, kaip ir 1918 m. vasario 16-osios aktas, skelbė, kad Lietuva yra nepriklausoma valstybė (už šį nutarimą balsavo absoliuti Tautos atstovų dauguma). Per dvejus su puse darbo metų Steigiamasis Seimas priėmė daugiau kaip tris šimtus įvairių įstatymų, iš kurių patys svarbiausi buvo Žemės reformos, demokratinės valstybės Konstitucijos ir nacionalinio piniginio vieneto – lito – įstatymai. Steigiamojo Seimo priimti įstatymai padėjo pamatus du dešimtmečius gyvavusiai Lietuvos valstybei, ir dėl to jis įėjo į šalies istoriją kaip vienas produktyviausiai dirbusių parlamentų (apie tai ir šio parlamento svarbą Lietuvai rašoma M. Tamošaičio straipsnyje). Dėsninga, kad dabartinėje demokratinėje Lietuvoje jau kuris laikas valstybiniu lygiu iškilmingai minimos Steigiamojo Seimo jubiliejinės sukaktys¹, kuriomis parodomas išskirtinis dėmesys šiai valdžios institucijai, joje dirbusiems Tautos

¹ Pvz.: 2005 m. gegužės 19 d. Kaune vyko Vytauto Didžiojo universiteto bei Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisijos suorganizuota mokslinė konferencija „Pirmieji Lietuvos Respublikos demokratijos žingsniai“, skirta Steigiamojo Seimo 85-mečiui; 2010 m. gegužės 14 d. Lietuvos Respublikos Seime vyko Vilniaus universiteto ir Lietuvos Respublikos Seimo surengta nacionalinė mokslinė konferencija „Steigiamajam Seimui – 90“. Pranešimų pagrindu išleista knyga: *Steigiamajam Seimui – 90*. Sudarytojai S. Kaubrys, A. Vyšniauskas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2011. 249 p.

atstovams ir apskritai parlamentarizmo svarbai visuomenėje.

Steigiamojo Seimo 95-mečio proga 2015 m. gegužės 14 d. įvyko nacionalinė mokslinė konferencija „Seimo vaidmuo Lietuvos istorijoje: tauta – valstybė – mokykla“². Norėta dar kartą prisiminti Steigiamąjį Seimą, kuris, anot renginyje sveikinimo

žodį pasakiusios Seimo Pirmininko pavaduotojos Irenos Degutienės, „šiandien nėra virtęs tik negyva istorija. Tai yra gyvas paminklas mūsų nepriklausomybei ir valstybingumui, įkvepiantis ir pamokantis pavyzdys šiandienai“.

Irena Degutienė, Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininko pavaduotoja

Konferencijos moderatoriai doc. dr. Sandra Grigaravičiūtė ir doc. dr. Mindaugas Tamošaitis

Renginio pranešimų temos buvo orientuotos į akademinį tyrimą ir į mokyklinę istorijos mokymo(si) priemones (ypač vadovėlius), bene pirmą kartą siekiant surasti tiesioginį ryšį tarp mokslinių tyrimų ir mokyklinės edukacijos, kuriai pasta-

² Konferencijos rengėjai: Lietuvos edukologijos universiteto Istorijos fakultetas (LEU IF) kartu su partneriais – Lietuvos Respublikos Seimu, mokslo darbų žurnalo „Parlamento studijos“ redakcine kolegija, Lietuvos istorijos mokytojų asociacijos (LIMA) Vilniaus skyriumi, LEU IF studentų atstovybe ir LEU studentų mokslinė (meno) draugija. Konferencija surengta LEU II rūmuose.

ruoju metu skiriamas ypatingas dėmesys. Todėl dalis pranešimų temų buvo susijusios su Steigiamuoju Seimu ar apskritai parlamentarizmo raida Lietuvoje, o kita dalis – su parlamentarizmo atskleidimu mokykliniuose istorijos vadovėliuose. Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras Česlovas Juršėnas pranešime pabandė atsakyti į visuomenei

Česlovas Juršėnas, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras

opų klausimą „Kodėl Lietuvai reikia Seimo?“ Paašškėjo, kad buvęs ilgametis Seimo Pirmininkas, kaip ir buvo galima tikėtis, yra didelis demokratinio parlamentarizmo šalininkas ir neįsivaizduoja Lietuvos be šios valdžios institucijos. Pranešimas labai įtikinamai įrodė, kad jeigu nebūtų Seimo, Lietuvos politiniame gyvenime kiltų rimtų pavojų, galinčių turėti neigiamos įtakos šalies valstybingumui. Istorikas Robertas Jurgaitis (LEU) pranešime įtaigiai įvertino Seimo reikšmę Abiejų Tautų Respublikos parlamentinėje sistemoje XVI–XVIII a. ir paašškino to laikotarpio parlamentarizmo specifiką.

Konferencijos dalyviai, 2015 m. gegužės 14 d.

Leidyklos „Šviesa“ atstovė dr. Nelė Kostinienė gilinasi, kaip Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Abiejų Tautų Respublikos parlamentarizmas reglamentuotas bendrosiose ugdymo programose ir atskleistas dabartiniuose mokykliniuose istorijos vadovėliuose. Tyrimo rezultatai išsamiai pristatomi šiame numeryje publikuojamame straipsny-

je. Kadangi tai pirmasis bandymas profesionalės (mokslininkės, pedagogės ir vadovėlio autorės) akimis ištirti pasirinktą temą, lieka palinkėti, kad ateityje atsirastų ir kitas identiškas autorės tyrimas, kaip mokykliniuose istorijos vadovėliuose atskleidžiamas Europos istorijos parlamentarizmas. Mokyklinės istorijos didaktikos jaunas tyrėjas Algis Bitautas, įsigilinęs į mokyklinius 10 ir 12 klasių istorijos vadovėlius, pratęsdamas N. Kostinienės tyrimus, ieškojo atsakymo į svarbų klausimą: ar mokykliniai vadovėliai ugdo demokratinio parlamentarizmo šalininkus. Turint omenyje, kad toks tyrimas lietuvių historiografijoje yra naujas, labai tikėtina, kad skelbiama publikacija padės šių laikų visuomenei, taip pat mokytojams, geriau susipažinti su mokymo procese naudojamais istorijos vadovėliais ir kartu apsispręsti, kuris yra tinkamiausias per istorijos pamokas. Istorijos mokytojas ir LEU dėstytojas dokt. Mindaugas Nefas savo ruožtu aptarė parlamentarizmo istoriją mokykliniame diskurse ir pateikė pedagoginio darbo gerą patirtį ir praktinius patarimus konferencijoje gausiai dalyvavusiems istorijos mokytojams.

Istorikas M. Tamošaitis, didžiausą dėmesį skirdamas Seimo institucijos svarbai lietuvių tautai XX a., pranešime supažindino, kaip parlamentą iš tiesų vertino lietuvių tauta XX a. pradžioje, Nepriklausomybės laikotarpiu (iki 1940 m.), okupacijų metais (įskaitant į Vakarus pasitraukusią išeiviją) ir po Nepriklausomybės atkūrimo (1990). Pirmą kartą sudaryta galimybė išsamiai susipažinti su lietuvių tautos ir apskritai Lietuvos gyventojų argumentuota pozicija Seimo institucijos atžvilgiu. Savo ruožtu istorikas dr. Artūras Svarauskas pateikė įdomių įžvalgų apie Lietuvos valstybės santvarkos reformų projektus autoritarinio Prezidento Antano Smetonos valdymo laikotarpiu. Sudaroma unikali proga išsamiau susipažinti ir palyginti aptariamo laikotarpio įvairių politinių partijų ir ideologinių srovių Lietuvos valstybės santvarkos reformų projektus.

Lietuvos istorijos instituto darbuotoja dr. Danutė Blažytė-Baužienė bendrais bruožais pristatė istoriografijoje atskleistą Seimo ir Prezidento santykių Lietuvoje 1920–1927 metais, o Vilniaus universiteto istorikas doc. dr. Saulius Kaubrys, įsigilinęs į tautinių mažumų atstovų Lietuvos Seimuose (1920–

1927) veiklą, apžvelgė kiekybinius ir kokybinius darbo demokratiškai išrinktuose parlamenteuose rodiklius, kurie mokslinėje literatūroje pakankamai ištirti. LEU dėstytojas Vigintas Stancelis aptarė, kaip rinkimų į Seimą metu Europoje buvo pereita nuo popierinio biuletenio iki elektroninio balsavimo.

„Parlamento studijų“ redakcinės kolegijos vardu norėtuši pasidžiaugti, kad konferencijos pranešėjai (M. Tamošaitis, A. Svarauskas, A. Bitautas, N. Kostinienė) savo pranešimų pagrindu parengė mokslinius straipsnius, kurie ir skelbiami šiame žurnalo „Parlamento studijos“ numeryje. Istorikai S. Kaubrys ir M. Nefas parengė naujus, tačiau su parlamentarizmu susijusius straipsnius: S. Kaubrys – apie Lietuvoje neįvykusį referendumą dėl Konstitucijos keitimo 1927–1928 metais (skaitytojai turės galimybę susipažinti su pateikiama viena galima nesėkmės paaiškinimo versija), o M. Nefas – apie šauliškąjį aspektą Lietuvos parlamentarizmo istorijoje (remiantis nauja metodologija, aptariamą Steigiamojo Seimo atvejį). A. Svarauskas papildomai parengė proginį straipsnį, skirtą Seimo Pirmininko Leono Bistrot 125-osioms gimimo metinėms paminėti. Laikantis tradicijų mokslo darbų žurnale pateikiama ir recenzija – R. Jurgaitis išsamiau aptaria lenkų kalba išleistą knygą apie pirmąją Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės parlamentarizmo istorijos bibliografiją³. Knygoje bene įdomiausias paskutinis skyrius, kuriame pirmą sykį istoriografijoje bandoma atsakyti, kodėl *Tautos Vadui* Prezidentui Antanui Smetonai pavyko beveik keturiolika metų išlikti valdžioje. Rubrikoje „Istorijos šaltiniai“ pirmą kartą publikuojamas dokumentas, kuriame išdėstyta krikščionių demokratų (tarp jų ir L. Bistro) pozicija dėl valstybės valdymo 1927 m. rudenį. Pateiktam šaltiniui išsamius komentarus parengė ir to meto politinį kontekstą aptarė A. Svarauskas.

Lieka tikėtis, kad šiame numeryje skelbiama medžiaga dar kartą leis kitu kampu pažvelgti į Steigiamąjį Seimą, praturtins parlamento istorijos tyrimus, prisidės prie parlamentarizmo tradicijų puoselėjimo Lietuvoje ir paskatins naujas mokslininkų publikacijas.

³ Kołodziej, R., Zwierzykowski, M. *Bibliografia parlamentarizmu Rzeczypospolitej szlacheckiej = Bibliography of the parliamentary system of the Nobles' Republic*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2012. 209 p.

Dr. Leonas Bistras
Kaunas, XX a. 4 dešimtmetis
Fotografas M. Smečėchauskas
Lietuvos centrinis valstybės archyvas

Šios istorinės nuotraukos buvo eksponuotos Lietuvos Respublikos Seime 2015 m. spalio 19 d. atidarytoje parodoje „Ką prarado filosofija, tą laimėjo politika: Seimo Pirmininkui Leonui Bistrui – 125“.

Respublikos Prezidentas Aleksandras Stulginskis, Ministras Pirmininkas ir krašto apsaugos ministras dr. Leonas Bistras Tautos šventės iškilnių metu.

Kaunas, 1926 m. gegužės 15 d.

Fotografas nenurodytas

Lietuvos centrinis valstybės archyvas

Respublikos Prezidentas Aleksandras Stulginskis kalba Tautos šventės iškilėms skirto kariuomenės parado metu. Už jo stovi: pulkininkas Pranas Tamašauskas ir Ministras Pirmininkas bei krašto apsaugos ministras dr. Leonas Bistras.

Kaunas, 1926 m. gegužės 15 d.

Fotografas nenurodytas

Lietuvos centrinis valstybės archyvas

Ministro Pirmininko ir krašto apsaugos ministro dr. Leono Bistro sveikinimo kalba antrosios Lietuvos policijos šventės metu. Kairėje – Seimo Pirmininkas Vytautas Petrusis, dešinėje – vidaus reikalų ministras Antanas Endziulaitis.

Kaunas, 1925 m. spalio 2 d.

Fotografas nenurodytas

Lietuvos centrinis valstybės archyvas

◀ Ministras Pirmininkas ir krašto apsaugos ministras dr. Leonas Bistras ir vidaus reikalų ministras Antanas Endziulaitis apžiūri policininkų rikiuotę Viešojoje aikštėje antrosios Lietuvos policijos šventės metu.

Kaunas, 1925 m. spalio 2 d.

Fotografas nenurodytas

Lietuvos centrinis valstybės archyvas

Iškilmingo Vytauto Didžiojo komiteto veiklos užbaigimo akto svečiai su komiteto nariais Karo muziejuje.

Pirmoje eilėje iš kairės sėdi: Liuda Raupienė, Išdo sekcijos pirmininkė Ona Mašiotienė, krašto apsaugos ministras brigados generolas Ignas Musteikis, Respublikos Prezidentas Antanas Smetona, švietimo ministras, paskutinis Vytauto Didžiojo komiteto pirmininkas dr. Leonas Bistras, finansų ministras Jonas Sutkus, susisiekimo ministras Kazys Germanas, Aldona Hunebelienė. Antroje eilėje iš kairės stovi: Antanas Gravrogkas, pulkininkas Vladas Braziulevičius, dailininkas Antanas Žmuidzinavičius, prof. Mykolas Biržiška, Petras Ruseckas, Zigmas Toliušis, Jonas Mašiotas, Vytauto Didžiojo universiteto rektorius prof. Mykolas Romeris.

Kaunas, 1939 m. gegužės 17 d.

Fotografas nenurodytas

Lietuvos centrinis valstybės archyvas

Lietuvos Respublikos delegacija prieš jai išskrendant derybų į Maskvą. Priekyje iš kairės: ▶ Užsienio reikalų ministerijos Ekonomikos departamento direktorius Jonas Norkaitis, užsienio reikalų ministras Juozas Urbšys, Užsienio reikalų ministerijos Politikos departamento direktorius Edvardas Turauskas, ministro pirmininko pavaduotojas Kazys Bizauskas, švietimo ministras dr. Leonas Bistras.

Kaunas, 1939 m. spalio 7 d.

Fotografas J. Miežlaiškis

Lietuvos centrinis valstybės archyvas

Švietimo ministras dr. Leonas Bistras sveikinasi su Kalvarijos šaulių daliniais.

Kalvarija, 1939 m. rugpjūčio 6 d.

Fotografą nenurodytas

Lietuvos centrinis valstybės archyvas

